

Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.
Historisk-filologiske Meddelelser. **IV**, 4:

GUEULES
ET ORDS HISTORIE
AF
KR. NYROP

KØBENHAVN
HOVEDKOMMISSIONÆR: ANDR. FRED. HØST & SØN, KGL. HOF-BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1921

Pris: Kr. 0,65.

Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs videnskabelige Meddelelser udkommer fra 1917 indtil videre i følgende Rækker:

Historisk-filologiske Meddelelser,
Filosofiske Meddelelser,
Mathematisk-fysiske Meddelelser,
Biologiske Meddelelser.

Prisen for de enkelte Hefter er 50 Øre pr. Ark med et Tillæg af 50 Øre for hver Tavle eller 75 Øre for hver Dobbelttavle.

Hele Bind sælges dog 25 % billigere.

Selskabets Hovedkommissionær er *Andr. Fred. Høst & Søn*,
Kgl. Hof-Boghandel, København.

Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.
Historisk-filologiske Meddelelser. **IV**, 4.

GUEULES
ET ORDS HISTORIE
AF
KR. NYROP

KØBENHAVN

HOVEDKOMMISSIONÆR: ANDR. FRED. HØST & SØN, KGL. HOF-BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1921

I.

Latinsk eller orientalsk Oprindelse?

I en bekendt Ballade af VICTOR HUGO »Le pas d'armes du roi Jean« findes følgende Strofe:

*La-haut brille
Sur le mur
Yseult fille
Au front pur;
La-bas seules
Force aïeules
Portant gueules
Sur azur.*

Ordet *gueules* i den næstsidste Linie er et vel kendt heraldisk Udtryk. Det betegner den røde Farve, den fornemste af de forskellige heraldiske Farver, og oprindeligt kunde ingen bære eller føre *gueules* uden at være af Fyrsteslægt eller at have opnaaet en speciel Tilladelse¹. Hvor den naturlige *gueules*-Farve ikke kunde fremstilles, erstattedes den af vertikale Streger.

Ordets Betydning frembyder ingen Vanskeligheder; anderledes forholder det sig derimod med dets Oprindelse. Meningerne har her været stærkt afvigende. Spørgsmaalet drejer sig i første Række om at komme paa det rene med,

¹ A. CHÉRUEL: *Dictionnaire historique des institutions, mœurs et coutumes de la France*. I, 513.

hvor vidt *le gueules*, den røde Farve, er det samme Ord som *la gueule*, et Dyrs Svælg, Flab, eller ej. Har vi at gøre med ét Ord i to forskellige Anvendelser, eller foreligger der to i etymologisk Henseende helt adskilte Ord? Det gælder her, ligesom f. Ex. ved Ordet *haricot*¹, et ret vanskeligt Problem om Homonymi.

Moderne franske Lexikografer og Etymologer synes alle, saa vidt jeg kan overse Litteraturen, at antage Tilstedeværelsen af to helt forskellige Ord. ANTOINE THOMAS, der med Forkærlighed har dyrket Etymologien og givet saa mange vigtige Bidrag til den rette Forstaaelse af en Række dunkle franske Ord, opstiller i »Dictionnaire général« de to Ord i to forskellige Artikler, idet han hævder, at de har helt forskellig Oprindelse. *Gueule*, Svælg, afleder han naturligtvis af lat. *gula*; dette Ords Oprindelse frembyder jo ingen Vanskelighed. Hvad derimod *gueules* angaar, betragter han det som et Laaneord og fører det tilbage til det persiske *ghul*, Rose. Han antyder ikke med et Spørgsmaalstegn eller paa anden Maade, at han kun betragter denne Etymologi som en Hypotese; den synes for ham at være en Kendsgerning. LÉON CLÉDAT har ganske den samme Opfattelse af de to Ord. Han henviser i sin »Dictionnaire étymologique« fra *gueules* til *rose*, og her læses: »La forme persane est *gul* . . . d'où le terme de blason *gueules*, le rouge héraldique«. Denne Forklaring er gaaet over i forskellige praktiske Ordbøger; den findes saaledes optaget i den lille Larousse, hvorved den jo har faaet en uhyre stor Udbredelse, og den synes i Øjeblikket at være eneherkende i Frankrig.

Gaar vi imidlertid lidt tilbage i Tiden, var Forholdet

¹ Se herom min *Histoire étymologique de deux mots français* (*haricot*, *parvis*), trykt i Det kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Historisk-filologiske Meddelelser. II, 1.

anderledes. For et halvt Hundrede Aar siden udtalte Ety-mologerne sig med mindre Bestemthed; de opstillede flere Afledninger som mulige. Man nøjedes ikke med den orientalske Forklaring, og man tænkte sig Muligheden af, at *gueule* og *gueules* var identiske. Det er i saa Henseende karakteristisk at læse den Forklaring, der gives af A. CHÉRUEL i det ovenfor anførte Lexikon; det maa dog mærkes, at Chéruel var Historiker, ikke Sprogmand. Han skriver: »Nogle hævder, at dette Ord (*gueules*) kommer af *gueule*, Navnet paa Dyrets Svælg, der jo er rødt. Andre mener, at det stammer fra de orientalske Sprog og er blevet bragt med fra Asien af Korsfarerne«.

I LITTRÉ'S store Ordbog (1874) faar vi mere detaillerede Oplysninger. LITTRÉ skriver: »Du Cange afleder *gueules* af det middelalder-latinske *gulæ*, Krave eller Kant af Pelsværk, der i Almindelighed var farvet rød; denne Forklaring er sandsynlig; *gulæ* er simpelthen Flertal af *gula*, *gueule* anvendt i overført Betydning. Imidlertid opstiller man ogsaa det persiske Ord *ghul*, Rose«.

Altsaa, man nøjedes dengang ikke med at opstille én Forklaring, man havde to. A. SCHELER, der anfører dem i sin »Dictionnaire étymologique« (1888), tilføjer en tredie, der imidlertid er saa urimelig, at den knap fortjener at anføres; han skyder ogsaa hele Ansaret fra sig, idet han skriver, »at der er nogle, der har forklaret *gueules* som en Sammentrækning af *conchylium*, Purpursnekke!« Hvis vi gaar tilbage til det 17de Aarhundrede, træffer vi endnu flere Forklaringer. MÉNAGE omtaler saaledes i sin udførlige Artikel om Ordet, at der er dem, der har opstillet det hebraiske *gheled* som Stamord, medens andre har foreslaet det arabiske *gild*.

Vi kan naa endnu længere tilbage. FØR MÉNAGE havde

allerede NICOT behandlet vort Ord og gjort det paa en præcis og kortfattet Maade, som staar i en stærk Modsætning til MÉNAGE'S ordrige og noget svævende Artikel. I sin »Thrésor de la lange françoise tant ancienne que moderne¹« skriver han følgende:

»*Gueule* (f) vient de gula, mot latin et se prend pour l'intérieur de la bouche jusques au gosier . . . . et au pluriel *gueules* en armoiries est un mot que les hérauts ont forgé et particularisé à leur profession de blasoner et deviser les armoiries, par lequel ils entendent la couleur rouge, comme il porte de gueules à un lyon d'argent ou d'argent à un lyon de gueules. Cela ont ils prins ainsi parce que le dedans de la gueule est vermeil et rouge«.

Det fremgaar heraf, at ved den franske Lexikografis Begyndelse existerede der kun én Forklaring af Oprindelsen til Ordet *gueules*. Ogsaa i det 20de Aarhundrede giver de franske Ordbøger kun én Forklaring — men den er af en hel anden Art.

NICOT betragtede *gueules* som identisk med *gueule*. De moderne Lexikografer forkaster denne Identitet og opstiller et orientalsk Ord som det eneste mulige Udgangspunkt. De har saaledes ophøjet til Dogme en Hypotese, som fantasirige Sprogmand fremsatte i det 17de Aarhundrede, og som omhyggeligt er bleven opbevaret af Lexikograferne til Slutningen af det 19de Aarhundrede, hvor den endelig blev knæsat.

Den orientalske Etymologi har jo et vist romantisk Skær over sig og synes at være et interessant sprogligt Udslag af Europas Forbindelse med Orienten i Middelalderen. Det er sikkert disse Forhold, der har fremkaldt Tanken om Or-

¹ Den første Udgave er fra 1584. Jeg citerer den anden fra 1606, den eneste jeg har Adgang til.

dets persiske, hebraiske eller arabiske Oprindelse. Desuden findes der jo i det franske heraldiske Sprog enkelte Ord, som ganske utvivlsomt stammer fra Orienten, som f. Ex. *azur*, *sinople*, *orangé*. For *gueules* har man dog aldrig kunnet anføre en eneste Grund, der kunde gøre den orientalske Oprindelse sandsynlig, og jeg tror derfor, at man gør klogest i fuldstændig at se bort fra denne Hypotese. Det har ogsaa Dr. ERNST v. DER RECKE gjort i sin fortrinlige Artikel om Heraldik i den nye Udgave af Salmonsens Konversationslexikon. Han holder med fuld Rette paa Ordets latinske Oprindelse.

II.

Homonymi og Etymologi.

Efter at vi har fjernet den orientalske Etymologi, stiller det Spørgsmaal sig, om *gueules* muligvis skulde være det samme Ord som det homonyme *gueule*. Vi har set, at NICOT uden Vaklen antog de to Ords Identitet, og den samme Opfattelse genfinder vi hos DU CANGE, MÉNAGE og LITTRÉ, om end med en noget forskellig Begrundelse, hvorom senere.

Til homonyme Ord knytter der sig mange forskelligartede Spørgsmaal, som ikke alle har været Genstand for en tilfredsstillende Behandling. Her skal jeg blot minde om, at Homonymer ofte volder Etymologerne Vanskeligheder. Undertiden sammenblander de, paa Grund af den lydlig Overensstemmelse, to helt forskellige Ord; til andre Tider deler de ét Ord i to paa Grund af den stærkt differentierede Betydning.

Hvis man undersøger Ordet *esclavage* i LITTRÉ's Ordbog, vil man se, at den store Lexikograf anfører 6 forskel-

lige Betydninger, af hvilke den sidste er 'Handelsmonopol'. Man spejder forgæves efter den Forklaring, ved Hjælp af hvilken denne Betydning kan bringes i Forbindelse med den almindelige, som er 'Slaveri'. LITTRÉ har ikke givet en saadan Forklaring, lige saa lidt som nogen anden Lexikograf. Det er ANTOINE THOMAS¹, der med sin sædvanlige Skarpsindighed har løst Problemet. Han har vist, at *esclavage*, i Betydningen 'Handelsmonopol' er et selvstændigt Ord, der ikke staar i nogen Forbindelse med *esclavage*, Slaveri. Ordets ældste Betydning er 'Skat', og det brugtes særlig om den Afgift, som franske Købmænd maatte betale for at faa Lov til at drive Handel i England. Dets ældste Form er *escavage* eller *scavage*, der gengiver det middel-engelske *scavage*, hvilket er et juridisk Udtryk, der betyder "Pengeafgift". Det tekniske *escavage*, der jo var lidet kendt udenfor det juridisk-merkantile Sprog, er altsaa blevet sammenblandet med det almenkendte *esclavage* og ligesom opslugt af dette. Det er ikke ualmindeligt, at Paronymer forvexles², og Resultatet af Forvexlingen er undertiden en formel Udjævning, hvorved to oprindelig forskellige Ord falder sammen, idet det mindre brugte forandres i Overensstemmelse med det mere brugte. Hvis man ikke, ved Undersøgelse af Homonymer, har sin Opmærksomhed tilstrækkelig rettet mod dette Forhold, udsætter man sig let for at drage urigtige Slutninger med Hensyn til Ordenes Betydningsudvikling. Jeg kan i saa Henseende henvise til mine Bemærkninger i disse Meddelelser vedrørende *haricot* (Ragout) og *haricot* (Bønne); flere Etymologer er gaaet ud fra, at der kun forelaa ét Ord, og har derfor forsøgt at aflede Betydningen 'Bønne' af Betydningen 'Ragout'; Sand-

¹ Nouveaux Essais de Philologie française, Paris 1904. P. 262—64.

² Grammaire historique de la langue française, IV, § 462.

heden er imidlertid den, at der foreligger to helt forskellige Ord, af hvilke det sidst tilkomne har ændret sin Form efter det ældre.

Paa den anden Side hænder det ogsaa, at Lexikograferne deler ét Ord i to paa Grund af en uforstaaet Betydningsændring eller en særlig teknisk Anvendelse, som medfører, at man faar en uvilkaarlig Fornemmelse af at staa overfor to forskellige Ord. Danske Ordbøger opfører to Ord *Pynt* med henholdsvis Betydningen 'Stads' og Betydningen 'Landtunge'; her foreligger dog, etymologisk set kun ét Ord, der gaar tilbage til fr. *pointe*. Franske Ordbøger opfører to Ord *peler*, idet man har ment, at Betydningen 'skrælle' viste hen paa en hel anden Oprindelse (*pellis*) end Betydningen 'fjerne Haar' (*pilus*). PAUL MEYER¹ har imidlertid vist, at her kun foreligger to forskellige Anvendelser af et og samme Verbum, der viser tilbage til lat. *pilus*.

Jeg vender nu tilbage til Forholdet mellem *gueules* og *gueule*. Jeg tror, at det er med Urette, at man har villet skille de to Ord fra hinanden; jeg tror tilmed, at det er muligt paa fuldstændig afgørende Maade at vise de to Ords Identitet.

I det Øjeblik, man gaar ud fra, at *gueules* og *gueule* kun er et og samme Ord, gælder det om at gøre Rede for, hvorledes *gueules* har kunnet faa Betydningen 'rød Farve'. To forskellige Forklaringer har været fremsatte. De gaar begge langt tilbage i Tiden, og de har begge fundet Forsvarere lige op til vore Dage; men de er af højst ulige Værdi.

NICOT, der forklarede *gueules* som Flertal af *gueule*, hævdede, at Ordet havde faaet Betydningen 'rød Farve' deraf, at Dyrenes Svælg er rødt. Denne Forklaring godkendtes endnu i forrige Aarhundrede baade af CHÉRUÉL og

¹ Romania XXXVI, 108.

SCHELER; ikke desto mindre maa den betegnes som ganske uantagelig, hvilket forhaabentlig vil fremgaa af den følgende Udredning. Her skal jeg blot lige gøre opmærksom paa, at NICOT slet ikke indlader sig paa at forklare, hvorfor det netop er Ordets Flertalsform, der har faaet Betydningen 'rød Farve'. Hvis hans Forklaring overhovedet var antagelig, vilde den specielle Betydning jo lige saa godt eller maaske meget bedre kunne knyttes til Entalsformen.

III.

Den oprindelige Betydning af *gueules*.

For at kunne fastslaa et Ords Etymologi er det først og fremmest nødvendigt at følge det saa langt tilbage i Tiden, som Texterne gør det muligt. Man maa have nøjagtig Rede paa dets Anvendelse og Betydning lige fra det Øjeblik, det dukker frem i Litteraturen. Det er en absolut Betingelse; uden den vil enhver etymologisk Forklaring kun være Gætværk.

Vi maa derfor begynde med at undersøge, hvad Flertalsformen *gueules* betød i Middelalderen, og der kan ikke være nogen Tvivl om, at den anvendtes som Benævnelse paa smaa Stykker Skind, der brugtes som Pynt og anbragtes som Bræmme eller Kantstykke paa Kappen ved Ærmegabene eller om Halsen. Jeg skal anføre nogle Bevissteder¹:

Li empereres par les goles le prist
 Qu'il ot vestues do peliçon hermin
 A lui les sache que totes les fendi.

(*Mort de Garin*, v. 811.)

¹ Jeg henviser til GODEFROY'S oldfranske Ordbog.

Pleure des ieus la damoiselle
 Que tote en moille sa maiselle
 Le nes, le bouce, le menton,
 Et les gueules del peliçon.

(*Athis.*)

Du sang qui ist des dens li covri le menton
 Et moillerent les gueules de l'ermin peliçon.

(*Aye d'Avignon, v. 174—75.*)

Ved Siden af det enkelte Ord *gole* eller *gueule* finder man ogsaa Afledningen *engoulé* (smykket med en Pelsbræmme); den forekommer overordentlig hyppigt i Forbindelser som *manteaux engoulez*, *hermins engoulez*, *pelisson engolé*, etc.

Spørgsmaalet bliver nu, hvorledes har *gueules* faaet den angivne Betydning? Sprogmandene i det 17de Aarhundrede kendte udmærket godt Betydningen Pelsværksbræmme. M. DE CASENEUVE skriver: »Dans un traité de l'origine des Armoiries, que j'avais commencé il y a plus de vingt ans, j'ai dit que gula et *gueules* étoient des peaux de grand prix, teintes en rouge; dont les Rois, les Princes et les grands Seigneurs, fourroient leurs habits lorsqu'ils vouloient faire paroître leur Magnificence.«

Saa vidt er alt udmærket; men naar han skal til at forklare, hvorfor *gueules* har faaet den anførte Betydning, glipper det for ham, og han fremsætter følgende Formodning: »Je ne sais si ces peaux rouges n'auroient point été ainsi appellées, parce qu'on les mettoit ordinairement autour du col et proche du gosier qui s'appelle gula?«

De CASENEUVE's Forklaring er i den nyere Tid bleven godkendt af VICOMTE DE MAGNY i hans store Bog om den he-

raldiske Videnskab¹. Men den bliver ikke rigtigere derved. I og for sig er der intet umuligt i den foreslaaede Betydningsudvikling, selv om *gueule* i Almindelighed anvendes om Dyr; der findes adskillige Paralleler, som f. Ex. fr. *col*, der baade betyder Hals og Flip, Krave, og dansk *Skjortebryst*, *Buxeben*. Men der findes, som vi strax skal se, en anden langt simplere Forklaring, om hvis Rigtighed der næppe kan være nogen Tvivl.

Jeg vender nu tilbage tilbage til Riddernes Pelsværksbræmmer for at forsøge paa om muligt at bestemme dem nærmere med Hensyn til Pelsværkets Oprindelse. Det er højst sandsynligt, at de gamle *gueules* i mange Tilfælde var lavet af Maarskind. I Digtet om »Raoul de Cambrai« læses saaledes:

Goules de martre ne vos vuel plus porter.
(v. 6227.)

Endnu i vore Dage benytter Buntmagerne Skindet af Maaren, specielt Skovmaaren (*Mustella martes*), og en ganske særlig Brug gør de af Strubeskindet. Naar man har konstateret dette, kan der næppe herske nogen Tvivl om, hvorledes det middelalderlige *gueules* har faaet sin særlige Betydning; Kantstykkerne paa Kappen bestod af Maarens Strubeskind.

Jeg skal i Tilslutning hertil anføre nogle oplysende Citater fra forskellige Ordbøger.

I PIERERS »Universallexicon« læses: »Baum-Marder (*mustela martes*), schön kastanienbraun, ... bei den alten der Unterhals und Brust hell, bei den jungen hochgelb; . . . . Die schön gelben Kehlen des Baum-Marders werden mit einem schmalen, braunen Rande ausgeschnitten (Marder-Kehlen) und vorzüglich zu Pellerinen verarbeitet.«

¹ *La Science du Blason* (Paris 1858).

Jeg henviser ligeledes til HEYNE: »Deutsches Wörterbuch«. Her læses under *Kehle* følgende: »Bei Pelzwerk das Kehlstück, in älterer Sprache auch bei heraldischem Pelzwerke.«

Til yderligere Oplysning hidsætter jeg et Uddrag af en »Stadtdordnung« for Leipzig, som findes citeret i GRIMM's Ordbog: »Es mus aber das aufarbeiten also verstanden werden, nemlich, das der Kürssner die belge verfuten, die Kelen zusammen stecke und die schwenze zu hüten mützen mache.«

IV.

***Gueules* som heraldisk Ord.**

Efter at vi har konstateret Betydningen af *gueules* i det almindelige Sprog, skal vi gaa over til at forklare Ordets Anvendelse i Heraldiken. Jeg begynder med at anføre et Exempel fra Slutningen af det 13de Aarhundrede:

A nostre main senestre, ariva li cuens de Japhe, qui estoit cousins germain le conte de Monbeliart et dou lignaige de Joinville. Ce fu cil qui plus noblement ariva; car sa galie ariva toute peinte, dedens mer et dehors, a escusiaus de ses armes, lesquex armes sont d'or à une croiz de gueules patée (Joinville, § 158; smlg. § 516).

Det er utvivlsomt, at *gueules* i den anførte Sammenhæng har en ren heraldisk Anvendelse, og heri er der intet overraskende. Vi træffer i den heraldiske Terminologi andre Benævnelser paa fint Pelsværk; jeg anfører *sable* (Zobel-skind), *hermine* (Hermelinskind) og *vair* (hvidt eller graat Pelsværk af forskellig Oprindelse). Til disse Benævnelser slutter sig ypperligt *gueules*, og Maarens Strubeskind bliver saaledes det fjerde i Rækken af de saakaldte *fourrures héraldiques*.

Forholdet er det, at man oprindeligt fastgjorde smaa Stykker virkelig Skind paa Skjoldene. DE CASENEUVE anfører som Bevis følgende interessante Citat:

A Mardin ot un escu
Qui de gueule tout couvert fu.

Senere blev Pelsværkstykkerne erstattet af de Farver, som de forestillede.

Hvorledes er nu *les gueules* blevet Repræsentanter for heraldisk rødt? Skindets naturlige Farve er gullig, undertiden svagt rødlig. Spørgsmaalet bliver da, om det har været anvendt ufarvet eller farvet. Det er jo bekendt nok, at Farveangivelser i Middelalderen saavel som i Oldtiden ofte var yderst ubestemte, og at det samme Ord kunde benyttes til at betegne flere forskellige Nuancer¹. Hvad *gueules* angaar, antager man i Almindelighed, at Skindet, naar det anbragtes som Udsmykning paa en Kappe, var farvet stærkt rødt. Allerede DU CANGE og DE CASENEUVE har udtalt sig i denne Retning, og ANDRÉ G. OTT² har sluttet sig til dem. Saa vidt jeg har bragt i Erfaring, plejer man i vore Dage ikke at farve Maarskindet; men der er jo intet i Vejen for, at man kan have gjort det i Middelalderen; vi ved desuden, at et andet heraldisk Pelsværk, *le sable*, ofte var farvet.

Det maa nu betragtes som godtgjort, at det heraldiske Ord *gueules* er identisk med det almindelige Ord *gueule*. De oldfranske Texter har vist det, og de viser tillige dermed, at der overhovedet ikke kan være Tale om noget

¹ Forholdet er delvis det samme i vore Dage. *Blanc* betegner en hel anden Farve i *du vin blanc* end i *de l'eau blanche*.

² *Les couleurs en vieux français*. Paris 1899. P. 128. Forfatteren til dette interessante Arbejde udtaler sig afgjort imod den orientalske Forklaring af *gueules*.

persisk Ord. Lad os derefter se paa Forholdene udenfor Frankrig; vi træffer nemlig vort Ord i direkte Gengivelse eller i Oversættelse i Spanien, England, Tyskland og Holland.

V.

Ordets Historie udenfor Frankrig.

Efter at vi nu har gjort Rede for, hvad franske Texter kan oplyse om *gueules* med Hensyn til Oprindelse og Betydning, vil vi som Afslutning paa denne Undersøgelse gaa over til at følge Ordet paa dets Vandring udenfor Frankrig.

Det er noksom bekendt¹, at mange franske Ord, der var Betegnelse for Stoffer, Klædningsstykker, Pynt, Vaaben, især saadanne som vedrørte Riddernes Færden i det daglige Liv og ved Turneringer, tidligt i Middelalderen blev optagne i adskillige europæiske Sprog. De modtoges rundt om i Landene som Budbringere om den fint udviklede franske Kultur. De franske Ord optoges enten direkte, idet de naturligvis tilpassedes og afslebes efter det modtagende Sprogs Krav i lydlig og formel Henseende, eller indirekte gennem Oversættelse.

Til Ordene vedrørende Riddervæsenet maa ogsaa regnes alle de heraldiske Udtryk. Ogsaa de gik over i andre Sprog, enten direkte eller i Oversættelse.

I Spanien træffer man som Navne paa de heraldiske Farver (*esmaltes* eller *metales*) Ordene *gules*, *azur*, *sinople*, *sable*, *veros*; de er utvivlsomt alle franske. Hvad *gules* angaar, forklares det i moderne Ordbøger som »color rojo«; men desværre er det mig umuligt at oplyse noget om Ordets Anvendelse eller Betydning i det ældre Sprog, da jeg

¹ Se Grammaire historique I^a § 24.

ikke mindes at have truffet Ordet, og da der ingen historisk spansk Ordbog findes.

Forholdene stiller sig noget gunstigere i England. Den ældste franske Form er *goles* eller *goules*, og denne er tidligt blevet optaget i Engelsk, hvor den endnu lever under Formen *gules* (tidligere ogsaa skrevet *goules* og *gwlis*).

I det moderne Sprog har *gules* udelukkende Betydningen: rød Farve (i Heraldiken). Ex.: Their arms are seven bulls in field gules (Shelley, *Ædipus* I, 144). The wintry moon . . . . . threw warm gules on Madeline's fair breast (Keats, *Eve of St. Agnes* XXV). The organ [the heart] should be more gules: This Tincture is false heraldy (Maurice Hewlett, *The Queen's Quair* p. 53).

I Middelalderen synes Ordet ogsaa at have haft Betydningen Pelsværk og utvivlsomt rødlig farvet Pelsværk. Jeg anfører efter »New English Dictionary« følgende to ikke helt let forstaaelige Exempler fra det 14de Aarhundrede: Then þay schewed hym þe schelde þat was of schyr goulez (*Sir Gawaine and the green Knight*, 619). Berand þe scheld of siluir schene of gwlis (fra en Text omkring 1375).

Herefter aftrykker jeg den etymologiske Bemærkning, som indleder Artiklen *gules*, idet jeg tilføjer, at jeg først har faaet Kendskab til den, efter at det meste af denne Artikel var skrevet: "The ulterior etymology is disputed. If the heraldic sense be the original, the allusion may be to the colour of the open mouth of a heraldic beast. It seems more likely that the heraldic use is transferred from the sense of "red ermine", in which case the word may represent some oriental name; but the suggestion of derivation from Persian gul, rose (Hatzfeld-Darmesteter) is very improbable."

I Tysk havde allerede i Middelalderens heraldiske Sprog

kehle Betydningen rød Farve. Denne Betydning anføres i alle Ordbøger over gammel Højtysk (BENECKE-MÜLLER, LEXER, J. & W. GRIMM), der ogsaa anfører en Mængde Bevissteder. Udenfor det heraldiske Sprog betegner Ordet et Stykke Pelsværk, og det er interessant at konstatere, at *kehle* i alle de anførte Exempler staar i Flertal: *von kelen rôt, mit rôten keln bedeckt, die kelen rôt als ein blut, von rôten kelen drûn, mit rôth bedeckt und bewangen, mit rothen marder-kelen*. Denne stadige Anvendelse af Flertal i det tyske Ord viser ganske utvivlsomt tilbage til det franske Flertal *gueules*.

Tilsvarende Forhold møder os i gammel Nederlandsk, hvor *keel* ligeledes havde Betydningen af rød Farve. I »Ety-mologisch Woordenboek der nederlandssche taal« af N. VAN WIJK læses følgende: *keel*, 1° = lat. *gula*; 2° = *rood* in de wapenkunde. Til Forklaring af denne sidste Betydning tilføjes følgende Bemærkning: »Vertaling op den klank van fr. *gueules* met en beteekenis rood boordsel van de keel van een dier.«

Naar *keel* i de to anførte Sprog foruden Strube tillige betyder rød Farve, foreligger her ganske utvivlsomt en Indflydelse fra det franske *gueules*. Man har ikke som i Spansk og Engelsk optaget den fremmede Glose, men den specielle Betydning, som den havde, er bleven overført paa det tilsvarende germanske Ord. Det er givet, at her ikke kan være Tale om nogen tilfældig semantisk Overensstemmelse mellem Fransk og Germansk; den heraldiske Anvendelse af det germanske Ord er, hvad man har kaldet *un calque linguistique*. Om dette interessante Fænomen har Prof. KR. SANDFELD skrevet en meget oplysende Artikel, til hvilken jeg henviser¹.

¹ Notes sur les calques linguistiques (Festschrift VILHELM THOMSEN zur Vollendung des siebzigsten Lebensjahres am 25. Januar 1912 dargebracht von Freunden und Schülern, Leipzig 1912. P. 166—173).

Til de mange af SANDFELD anførte Exempler paa Oversættelses-Laan skal jeg føje et Par andre, et fransk og et dansk, der hver for sig forekommer mig oplysende. I ALFRED DE VIGNY's Roman »Stello«, der udkom 1832, bærer det 3die Kapitel den noget gaadefulde Overskrift: *Conséquences des diables bleus*. Jeg oplyser straks, at der ikke her er Tale om blaa Djævla i al Almindelighed; det drejer sig om de engelske *blue devils*, hvormed betegnes en Slags daarligt Humør eller Spleen. Herom har iøvrigt Forfatteren selv givet den fornødne Oplysning tidligere i Romanen. I 2det Kapitel læser man: »Vous avez les diables bleus, maladie qui s'appelle en anglais blue devils.« A. DE VIGNY tog sin Tilflugt til et Oversættelses-Laan for at skabe et tilstrækkelig ejendommeligt og kraftigt Udtryk for den romantiske Spleen; hans Nydannelse er dog ikke kommet til at spille nogen videre Rolle, og den er, saa vidt jeg kan skønne, kun blevet optaget i en eneste Ordbog (SACHS). Den synes ogsaa kun at forekomme ret sjælden i Litteraturen. Til de Par Exempler, som E. BONNAFÉ anfører i sin Ordbog over Anglicismer¹, skal jeg føje følgende: »Eh, eh dit-elle en hochant la tête, qu'en savez-vous? Nous avons tous notre démon à tuer . . . Nous avons tous nos diables bleus« (Francis de Miomandre, *La cabane d'amour*. Paris, 1919. P. 173).

Et udmærket dansk Exempel paa et Oversættelses-Laan afgiver den særlige Betydning, som i vore Dage er blevet knyttet til Ordet *Brønd*. Dets oprindelige og egentlige Betydning foreligger i Forbindelser og Udtryk som: *at grave en Brønd, at drukne i en Brønd, en dyb Brønd, en Brøndborer, en Brøndvippe* o. s. v. Ordet har derimod en hel anden Betydning, naar man siger: *at drikke Brønd, at bruge Brønd, Brøndanstalt*. I disse Forbindelser betyder det 'mine-

¹ Dictionnaire des Anglicismes. Paris 1920. P. 11.

ralsk Vand'. Her kan ikke være Tale om nogen direkte Videreudvikling af den oprindelige Betydning; her foreligger et Oversættelses-Laan, en Paavirkning fra det tyske *Brunnen*, der foruden 'Brønd' ogsaa betyder Kilde, specielt en Kilde med mineralsk Vand.

Ganske paa samme Maade har det tyske Ord *kehle* i Middelalderen faaet sit oprindelige Betydningsomraade udvidet gennem Paavirkning fra det franske *gueules*, og man har optaget, saa vel Betydningen 'Skindbræmme', som Betydningen 'rød Farve'. I Middelalderen var man saaledes ganske paa det rene med, at *gueule* og *gueules* var det samme Ord; det tyske og hollandske Oversættelses-Laan bekræfter det paa den mest afgørende Maade. Det er først efter Middelalderen, at det oprindelige Forhold er blevet misforstaaet. De senere Sprogmand, der optog Spørgsmaalet om Identiten af *gueules* og *gueule* til Behandling, havde de middelalderlige Kulturforhold paa for lang Afstand til at kunne dømme helt sikkert om dem, og da *gueules* kun overlevede Middelalderen i den ene Betydning 'rød Farve', og tilmed var bleven Hankøn, forstaar man let, at det ene Ord blev kløvet i to, og at Myten om den persiske Rose kunde opstaa.

Efterskrift.

Jeg har haft Lejlighed til i Korrektur at gennemgaa ovenstaaende Studie med Frankrigs betydeligste Heraldiker, Prof. MAX PRINET. Han hævder imod CHÉRUEL (se ovenf. S. 3), at *gueules*-Farven ikke var forbeholdt særlig fornemme Slægter, og han protesterer imod den endnu almindelig udbredte Antagelse, som jeg anfører S. 14, at man oprindeligt skulde have anbragt smaa Skindstykker paa Skjoldet. Med disse Rettelser og enkelte Tilføjelser vil min Artikel fremkomme paa fransk i *Romania*.

DET KGL. DANSKE VIDENSKABERNES SELSKABS SKRIFTER

7DE RÆKKE

HISTORISK OG FILOSOFISK AFDELING

Kr. Ø.

I., 1907—1909.....	9.35
1. CHRISTENSEN, ARTHUR: L'empire des Sassanides. Le peuple, l'état, la cour. 1907	3.75
2. JØRGENSEN, ELLEN: Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling. Résumé en français. 1908	3.90
3. STEENSTRUP, JOHANNES: Indledende Studier over de ældste danske Stednavnes Bygning. Résumé en français. 1909.....	4.00
II., 1911—1916 (med 4 Tavler)	11.35
1. ÓLSON, BJØRN MAGNÚSSON: Om Gunnlaugs saga Ormstungu. En kritisk Undersøgelse. 1911.....	1.70
2. NIELSEN, AXEL: Den tyske Kameralvidenskabs Opstaaen i det 17. Aarhundrede. Résumé en français. 1911.....	3.35
3. TUXEN, POUL: An Indian primer of philosophy or the Tarkabhāṣā of Keçavamigra. Translated from the original Sanscrit with an introduction and notes. 1914.....	2.00
4. CHRISTENSEN, ARTHUR: Le dialecte de Sämñän. Essai d'une grammaire Sämñänie avec un vocabulaire et quelques textes suivie d'une notice sur les patois de Sängsar et de Läsگرد. 1915.....	2.40
5. ADLER, ADA: Catalogue supplémentaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Royale de Copenhague. Avec 4 planches. Avec un extrait du Catalogue des Manuscrits Grecs de l'Escorial redigé par D. G. MOLDENHAWER. 1916.....	4.40
III., 1914—1918.....	13.65
1. AL-KHWĀRIZMĪ, MUHAMMED IBN MŪSĀ: Astronomische Tafeln in der Bearbeitung des MASLAMA IBN AHMED AL-MADJRĪTĪ und der latein. Uebersetzung des ATHELHARD VON BATH auf Grund der Vorarbeiten von A. BJØRNBO † und R. BESTHORN herausgegeben und kommentirt von H. SUTER. 1914	8.90
2. HØFFDING, HARALD: Totalitet som Kategori. En erkendelsesteoretisk Undersøgelse. 1917	3.50
3. HØFFDING, HARALD: Spinoza's Ethica. Analyse og Karakteristik. 1918.	4.35
IV., (under Pressen).	
1. MØLLER, HERM.: Die semitisch-vorindogermanischen laryngalen Konsonanten. Résumé en français. 1917.....	4.00
2. Lappish Texts written by JOHAN TURI and PER TURI with the cooperation of K. B. WIKLUND edited by EMILIE DEMANT-HATT. 1920	12.00
3. KINCH, K. F.: Le tombeau de Niausta. Tombeau Macédonien. Avec 5 planches. 1920.....	4.25

HISTORISK-FILOLOGISKE MEDDELELSER

UDGIVNE AF

DET KGL. DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB

1. BIND (Kr. 8.50):

	Kr. Ø.
1. THØMSEN, VILHELM: Une inscription de la trouvaille d'or de Nagy-Szent-Miklós (Hongrie). 1917.	0.65
2. BLINKENBERG, CHR.: L'image d'Athana Lindia. 1917	1.35
3. CHRISTENSEN, ARTHUR: Contes Persans en langue populaire, publiés avec une traduction et des notes. 1918	2.90
4. HUDE, KARL: Les oraisons funèbres de Lysias et de Platon. 1917.	0.35
5. JESPERSEN, OTTO: Negation in English and other languages. 1917.	3.35
6. NILSSON, MARTIN P.: Die Übernahme und Entwicklung des Alphabets durch die Griechen. 1917	0.70
7. SARAUW, CHR.: Die Entstehungsgeschichte des Goethischen Faust. 1918	2.35

2. BIND (Kr. 9.35):

1. NYROP, KR.: Histoire étymologique de deux mots français (<i>Haricot, Parvis</i>). 1918.....	0.60
2. JÓN ARASONS religiøse digte udgivne af FINNUR JÓNSSON. 1918..	1.75
3. SARAUW, CHR.: Goethes Augen. 1919.....	4.50
4. TUXEN, POUL: Forestillingen om Sjælen i Rigveda. Med nogle Bemærkninger om Sjæleforestillingens Udformning i de ældste Upanisader. 1919.....	0.65
5. BLINKENBERG, CHR.: Hades's Munding. 1919	0.65
6. NYROP, KR.: Études de grammaire française (1. Onomatopées. 2. Mots abrégés. 3. Néologismes. 4. Mots d'emprunt nouveaux. 5. <i>Haricot et Parvis</i>). 1919	1.75
7. CHRISTENSEN, ARTHUR: Smeden Kāvāh og det gamle persiske Rigsbanner. 1919.....	0.85
8. SARAUW, CHR.: Goethes Faust i Aarene 1788—89. 1919.....	1.75

3. BIND (Kr. 11.60):

1. NYROP, KR.: Études de grammaire française (6. Analogies syntaxiques. 7. Contaminations syntaxiques. 8. Néologismes. 9. Monter le coup. 10. Une question d'accord). 1920	1.00
2. JÓNSSON, FINNUR: Norsk-islandske kultur- og sprogforhold i 9. og 10. årh. 1921... ..	10.50
3. DRACHMANN, A. B.: Sagunt und die Ebro-Grenze in den Verhandlungen zwischen Rom und Karthago 220—18. 1920	0.75
4. CHRISTENSEN, ARTHUR: Xavāss-i-āyāt. Notices et extraits d'un manuscrit persan traitant la magie des versets du Coran. 1920	2.25
5. PEDERSEN, HOLGER: Les formes sigmatiques du verbe latin et le problème du futur indo-européen. 1921.....	1.00